

GÅ VIDARE

- Utgå från någon eller några av danserna i denna bok. Ta reda på några varianter, modifieringar, och lär in dem tillsammans. Leta på bibliotek och i bokhandeln upp böcker om dans och läs mer om dansernas bakgrund och utveckling. Några titlar står i litteraturförteckningen.
- Ta reda på något om folkdanslagens repertoar, som den presenteras i t ex Svenska folkdanser (se litteraturförteckningen). Prova gärna några av danserna och se om ni hittar någon "Selinderdans" där.

Att fundera över

Den här historieskrivningen är mina funderingar om dansen och samhällsutvecklingen. Jämför den med er egen uppfattning. Var och en vet vi något om den tid vi lever i, "idag-samhället". Men vi har också hört talas om, och lärt oss något om "förr". Diskutera mina påståenden utifrån dina egna åsikter, och jämför slutsatserna:

- Är det verkligen alltid ungdomen som bär upp dansandet?
- Varför skulle pensionärsdanser vara något nytt?
- Diskutera mera kring "idag"-avsnittet. Stämmer det som står där med dina erfarenheter?
- Hur dansar man om 20 eller 50 år? Hur ser danslokalerna ut då? Kommer dansmusiken att förändras?

¹. Fenomenet *tävlingsdans* (sid 15) är egentligen inte nytt – tävlingsmoment har förekommit ofta genom historien. Däremot är danstävlingar där ett antal par tävlar med "vanliga" danser (t ex hambo) en ny företeelse.

- Kan ni se något samband mellan danserna, dansmusiken och samhället? Går det att se att samhällets utseende påverkar danserna? Diskutera utifrån tidsbilderna i detta kapitel!
- Tycker ni att det är riktigt att kalla danser som twist och shake för solodanser?
- Börjar "idag" verkligen på 1960-talet? Motivera.
- Är den historiska indelningen bra?
- När dansar man nuförtiden? Inventera era egna erfarenheter!
- Titta i en dagstidning på dansannonserna. Vad gömmer sig bakom de olika rubrikerna/dansnamnen/danslokalerna?

Dans- och musikteori

Att fundera över vad dans är, hur dans och musik hänger ihop, och vad som egentligen är bra dansmusik är spännande. På ett sätt gäller det att försöka förklara det man oftast uttrycker med "tycker om", "det känns skönt" eller "dans är underbart". Några ledtrådar följer här. Kapitlet är inte uttömmande, utan bara ett underlag för fortsatta studier.

För det finns en del gemensamma nämnare mellan dansen – rörelsen och musiken – lju-

det. Här är först några begrepp, och vad de står för i detta sammanhang.

Puls – all dansmusik bygger på pulsen, det flöde i musiken som har *samma avstånd* mellan alla punkter. Pulsslagen behöver inte alltid höras, man upplever dem ändå. (Observera att dansmusik kan innehålla mer än en puls samtidigt, men att en av dem oftast "dominerar" – grundpulsen.)

Tempo – pulsens hastighet. Ibland hör man dansare säga ”høj takten” när de vill att musiken ska gå snabbare. ”Öka tempot” är ett bättre uttryck.

Markeringar eller *betoningar* kan vara tyngre eller lättare. Klappa en alldeles jämn puls, utan markeringar:

.....

Lägg sedan en återkommande betoning på den. Först på vartannat slag:

● . ● . ● . ● . ● . ● . ● . ● . (2-takt)

Sedan vart tredje slag:

● . . ● . . ● . . ● . . ● . . ● . . (3-takt)

Och vart fjärde slag:

● . . . ● . . . ● . . . ● . . . (4-takt)

Nu har ni klappat pulsen i olika *taktarter*, tvåtakt, trettakt och fyrtakt. *Takt* är ett sätt att dela upp musiken i delar, en takt är avståndet mellan de här jämnt återkommande markeringarna.

De här tre taktarterna är de vanligaste i vår dansmusik. I princip kan man dansa till vilken taktart som helst, vilket man också gör i andra länder.

Rytm (musik- och steg-) är det flöde som *inte nödvändigtvis* har samma avstånd mellan punkterna. Oftast har rytmen ett fast variationsmönster inom takten (i vår typ av musik och dans), som upprepas takt efter takt. Då kan det också kallas dansmusiken *rytmiska grundmönster*.

När vi pratar om rytm till vardags lägger vi ofta in mycket mer än denna ”tekniska” sida i begreppet – allt från känsla till sväng, det vi upplever i musiken men som inte låter sig klämmas in i diagram och scheman.

Steg betyder vanligen att man flyttar en fot från en punkt till en annan. I danssamanhang vore det riktigare att tala om – a) en tyngdöverföring eller b) en följd av

tyngdöverföringar, t ex ett schottissteg. Att bara sätta i foten behöver inte vara ett steg. Kroppens tyngdpunkt måste vara med för att det ska bli ett steg. Alltså kan steg betyda olika saker. När vi pratar om steg i dans menar vi oftast b, dvs en *serie av tyngdflyttningar*, som också kan kallas *stegrytm* (valssteg, schottissteg etc).

Figurerna nedan innehåller streck (—) och punkter (·). Meningen är att försöka illustrera en känsla av långt resp kort i tid och/eller i steglängd, dvs stegrytmen. Men dessa avstånd är sällan eller aldrig exakt lika långa, utan varierar mer eller mindre. Det är bland annat dessa variationer som gör att vi tycker musiken svänger och dansen blir spännande!

Fot – den fot, höger resp vänster, som har kroppstyngden för tillfället.

TESTA SJÄLVA

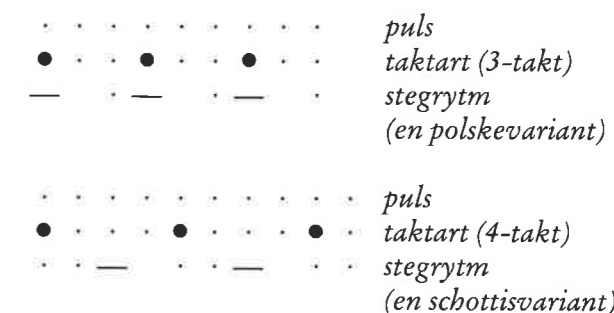
- Klappa en jämn puls tillsammans. Öka och minska tempot. Prova att klappa pulsen en och en efter varandra, i kedja. Klappa t ex fyra slag var. När en slutar tar nästa vid. Försök att klappa pulsen i samma tempo, och försök att göra övergångarna så omärkliga som möjligt.
- Lägg till betoningar, så att ni får olika taktarter. Prova att göra taktartsmarkeringarna som pauser i stället.
- Gå efter varandra i olika taktarter. Gör markeringarna med fotstamp. Några kanske kan klappa och resten går.
- Prova att lägga till lättare markeringar på de andra pulsslagen.
- Klappa olika rytmer tillsammans. Låt någon börja – resten tar efter. Låt uppgiften gå runt.
- Några i gruppen kan vara ”klapp- och stamporkester”. Prova olika taktarter, olika rytmer. Resten går, eller dansar till.

Sambandet mellan musiken och dansen

All svensk dansmusik har puls, takt, rytm, tempo. Musik innehåller också t ex melodi och harmoni. Puls, takt, rytm och tempo kopplar ihop dans och musik, medan melodi och harmoni har en mer indirekt betydelse för dansen. Kanske kan man säga att de senare skapar stämning, och i första hand påverkar själen, medan takt, rytm och puls är nödvändiga för kroppens dansande (se fig 2 nästa sida). Men alla delar behövs – om någon del saknas känns det tomt. Även om nästan all dans dansas till musik, finns det delar av dansen som inte har direkt med musiken att göra. Dessa dansens ”omusikaliska delar” är då de som bara har ett indirekt samband med musiken. T ex balans, rotation, rö-

relseriktning och relationen mellan dansarna. Indirekt finns det naturligtvis ett samband mellan musikens alla delar och dansen. Visst är det roligare att dansa till en ”bra” melodi, och visst påverkar det i så fall dansen.

Fig 1: exempel på rytm och takt

EN MODELL

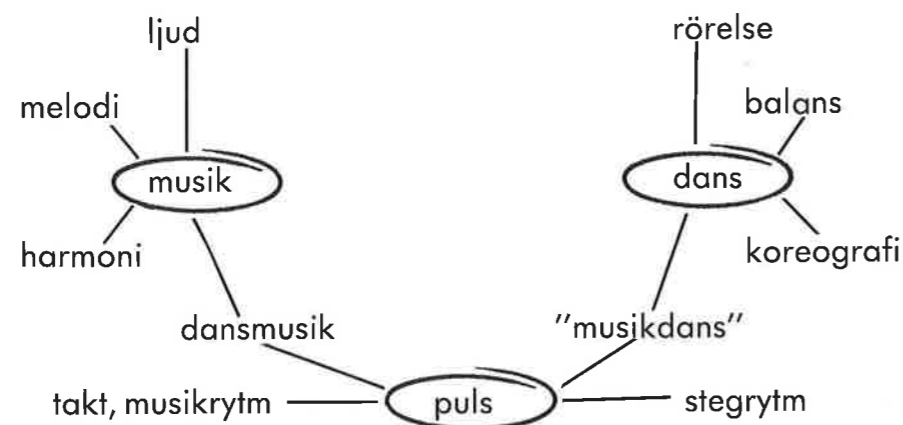

Fig 2: Från ljud över musik till "dansmusik"; från rörelse över dans till "musikdans"

Pulsen (och det rytmiska grundmönstret) är det som i första hand limmar ihop dans och musik. Här finns den gemensamma grund som båda dessa utgår ifrån, och som man bygger upp övriga delar utifrån.

Bilden visar hur musik (ljud) och dans (rörelse) möts i pulsen. På pulsen bygger man upp "två världar" – musik och dans. Ordet "musikdans" är inget ord vi brukar använda. Här syftar det på att våra typer av danser dansas till musik, och att musiken är en viktig del av våra danser.

Man kan säga att dansen (rörelsen) och musiken (ljudet) möts i pulsen. Utan puls blir musiken oanvändbar som dansmusik, åtminstone vad gäller folklig dans i Sverige.

Namnen på danserna och musiken

Det finns ingen självklar överensstämmelse mellan dansens namn och den musik den dansas till. T ex heter en dans Tyska Polskan, men dansas till schottismusik. En annan kan heta Mazurka, dansas till hambomusik men dansen är en vals...

Det är inte självklart att danssättet vi kallar vals alltid dansats till musikformen vals. Vals

användes från början som synonym för att snurra, rotera. Då uppstod dansnamn som t ex schottisvals. Idag är de flesta ense om vad vals är: ett särskilt sätt att snurra, rotera till tretaktsmusik.

TESTA SJÄLVA

- Utgå från exemplen i fig 1 och 3. Nynna en melodi, slå takt och trampa stegen samtidigt.
- Stegrytm kan sägas ha två delar – en är längd i tid, en annan längden på steget. Prova och fundera!

Att fundera över

- Håller ni med om resonemanget, att det framför allt är pulsen som håller ihop dans och musik?
- Fundera över likheter och skillnader mellan dans och musik vad gäller de begrepp vi använder här, t ex takt, rytm, puls.
- Behöver hastigheten, tempot, vara lika i musiken och dansen?
- Är stegrytm och musikrytm samma sak?

Teckenförklaringar:

- · · · = puls
- = melodi, harmoni m m
- = tyngre markering
- = lättare markering
- h = höger fot har kroppstyngden

- v = vänster fot har kroppstyngden
- s = samla, den obelastade foten hålls intill den stödjande
- = lång (i tid, eller steglängd)
- = kort (i tid, eller steglängd)

Stegrytmen (— ·) är oftast densamma för pojke och flicka.

Exempel på 3-takt, vals:

melodi m m	-----
puls	· · · · ·
betoningsmönster/takt	● ○ ○ ● ○ ○ ● ○ ○ ● ○ ○
pojkenes steg	v h v h v h v h v h v h
flickans steg	h v h v h v h v h v h v
stegrytm	— · — · — · — · — ·

Exempel på 3-takt, en form av polska:

melodi m m	-----
puls	· · · · ·
betoningsmönster/takt	● ○ ○ ● ○ ○ ● ○ ○ ● ○ ○ ●
pojkenes steg	v h v h v h v h v h v h
flickans steg	v h v h v h v h v h v h
pojkenes stegrytm	— · — · — · — · — ·
flickans stegrytm	— · — · — · — · — ·

Exempel på 4-takt, schottis:

melodi m m	-----
puls	· · · · ·
betoningsmönster/takt	● ○ ○ ○ ● ○ ○ ○ ● ○ ○ ○
pojkenes steg	v h v h v h v h v h v h
flickans steg	h v h v h v h v h v h v
gemensam stegrytm	— · — · — · — · — ·

Fig 3: Några exempel på samband mellan musiken och dansen i puls, takt, rytm och steg.

Några sätt att indela danser i grupper

Danser kan indelas i grupper på flera sätt. Här följer några exempel.

Utifrån hur danserna dansas tekniskt-koreografiskt kan de indelas i:

Gruppdanser: De danser som kräver mer än två dansare för att kunna utföras. T ex kadrilj, square-dans och familjevals.

Pardanser: Danser som kräver att man är två personer som tillsammans utför dansen. Många par kan utföra dansen samtidigt, oberoende av de övriga dansparen.

Solodanser: När en dans kan utföras av en enda person, även om man ofta är två eller flera tillsammans som dansar, t ex shake, disco och halling.

En annan aspekt är om danserna dansas med *förflyttning*, eller om de försigår på ett ställe, *på fläck*. Solodanserna utförs vanligen som på stället dans, medan pardanserna har båda varianterna. I gruppdanserna förflyttar sig dansarna i och för sig, men dansen är oftast kvar på sin plats (!). Man kan se det som att de dansande hela tiden återkommer till sina ursprungliga platser i dansformationen.

Man kan också indela danserna efter deras *funktion och brukssituationer*. Då kan man prata om t ex religiösa danser, bröllopsdanser, tävlingsdanser mm. Men samma dans, t ex vals, kan förekomma i alla dessa sammanhang. När det gäller folklig dans är därför funktion inte ett särskilt intressant indelningssätt, om man utgår från själva danserna.

Olika *historiska utgångspunkter* har också använts för att indela danserna i grupper. Detta är något lättare än efter funktion eftersom danser (liksom musik) har sina starkaste kopplingar till vissa epoker. Detta sätt att indela för på sitt sätt ihop dans och musik. Om man t ex tar gruppen pardanser, hamnar gammaldanserna som 1800-talets modedanser, medan polskorna hör till 1600-1700 talets danser (och i viss mån till 1800-talets danser). Men man måste komma

Dans på linje (engelska)

ihåg, att en epoks danser kan ha dansats både före och efter epoken i fråga, men mindre frekvent och inte som modedanser.

Ytterligare ett sätt att dela in danser är utifrån *musikaliska aspekter*. En utgångspunkt blir då om taktarten är jämn eller ojämn, dvs tvåtakts- och fyrtaktsdanser respektive tretaktsdanser.

I följande figurer har jag sammanfört några av dessa indelningssätt:

Fig 4: Några danser grupperade efter förflyttning/fläck och antal dansande.

	grupp	par	solo
fläck	kadrilj	polska I	shake disco twist
förflytt	långdans	polska II vals	halling

(Polska I och II – jmf dansbeskrivningarna)

Fig 5: Några danser grupperade efter antal dansande och tidsepoker.

	före 1800	1800-t	1900-t
grupp	kadrilj engelska	engelska	?
par	polska I	gammaldanser polska II	jazz rock
solo	?	halling	shake disco twist

Fig 6: Några danser grupperade efter taktart och tidsepoker.

	före 1800	1800-t	1900-t
två- och fyrtakt	fanns under olika namn (jmf snoa) engelska	polka schottis engelska	foxtrot bugg
tretakt	polska vals	vals mazurka	vals

Fig 7: Några danser grupperade efter taktart och antal dansande.

	grupp	par	solo
två- och fyrtakt	engelska kadrilj	schottis polka foxtrot bugg	halling shake twist disco
tretakt (sex-takt)	?	polska vals mazurka	(halling)

Fig 8: Några danser grupperade efter tidsepok och fläck/förflyttning:

	före 1800	1800-t	1900-t
fläck	polska I	fransäs	shake disco twist
förflyttning	ballad	vals polska II	foxtrot bugg

ATT FUNDERA ÖVER

- Kan en dans vara kvar på samma ställe, även om dansarna förflyttar sig? (Se definitionen av gruppdans).
- I ett av ovanstående scheman finns det några frågetecken. Är det någon dans du skulle vilja lägga in i stället för frågetecknet?
- Alla danser är inte inprickade i dessa scheman. Plocka in några som fattas! T ex hambo.
- Det finns ingen figur om sambandet mellan fläck/förflyttning och taktart. Gör en sådan!
- Om man lägger ihop figurerna ovan, går det då att se något mönster? T ex om nutidens danser har många gemensamma drag jämfört med äldre danser?
- Halling nämns några gånger i detta kapitel, men inte i boken i övrigt. Ta närmare reda på vad det är för dans! (Se t ex i litteraturlistan).

Schottis

Dansen och kroppen

Dans är rörelse. Vårt redskap i dansen är kroppen. Dess rörelseapparat är sinnrikt och komplicerat uppbyggd för att klar de mest skiftande rörelser och ansträngande arbeten. Rörelse-

apparaten omfattar flera hundra muskler och ben. Under hela vår uppväxt lär vi oss ständigt nya rörelser. Som vuxna behärskar vi de flesta av vardagslivets rörelser men när vi börjar en ny